

گفت و گو با
محمد عابدی کارگردان
مستند «محاکمه
آزادی»

بازرگان شخصیتی یونیک و جذابی دارد

با چهره‌ای متناسب و آقامنش با فکل و کراوت و آراسته در حوزه شخصیتی و تاثیر گذاری اش در جغرافیای سیاسی معاصر تاریخ ایران نام خودش را مانا کرده است.

○ حتی برای مخالفانش هم قابل احترام بود؟

بله، مهندس بازرگان علاوه بر اینکه نویسنده و پژوهشگر برجسته‌ای بود، از محدود سیاستمداران سمپات و محبوب ایران با ویژگی‌های توأم روشنفکری و انگاره‌های مذهبی محسوب می‌شود. برخلاف چهره‌هایی مانند مصدق یا شریعتی که بیشتر به عنوان سخنور و تئوریسین شناخته می‌شوند، بازرگان سیاستمداری عمل‌گرا، دقیق و ساختارمند بود. همین چندوجهی بودن باعث شد نگاه فیلم فقط فردی نباشد و لایه‌های اجتماعی، سیاسی و فکری او نیز دیده شود. پروژه من درباره مهندس بازرگان حاصل یک دغدغه شخصی بود و با توجه به علاقه‌ام به شخصیت ایشان دوست داشتم که بتوانم آن را بسازم. بازرگان در رفتار و بیان عقایدش می‌رود به سمت شیوه استدلالی و از بعد علمی و آکادمیک عقایدش را ابراز می‌کند.

○ چگونه به سعید چنگیزیان برای ایفای نقش بازرگان رسیدید؟

در پیش تولید به این نتیجه رسیدیم برای استفاده در بخش حضور فیزیکال بازرگان به بازیگری برسیم که قدرت و توانایی بازیگری و اجرایی صحنه بازرگان را داشته باشد. خوشبختانه با توجه به جنس بازی چنگیزیان و تجارب ارزشمندش در تئاتر در این کار موفق ظاهر شد و صحنه‌های دادگاه را با بازی چنگیزیان خیلی مینیمال بازرگان کردیم.

○ آیا در تولید فیلم با چالش‌هایی مواجه بودید؟

تولید و ساخت کار پر از چالش و سختی بود و سرمایه گذاری نداشتیم و دستمزد عوامل فقط در حد هدیه دادن بود و با سختی بسیار این فیلم را ساختیم و عملاً هیچ‌جا به جز خانواده بازرگان از حمایت نکرد و با روابطی که داشتیم توانستیم فیلم را بسازم.

○ حضور در جشنواره فیلم فجر که رویکرد اصلی‌اش به فیلم‌های بلند داستانی است برایتان چه ویژگی‌هایی دارد؟

حضور فیلم در جشنواره فیلم فجر بسیار مهم است و به دیده شدن بهتر فیلم کمک می‌کند. پیش از این «محاکمه آزادی» جشنواره حقیقت حضور داشت و به اذعان خیلی‌ها از بسیاری فیلم‌های جشنواره بهتر بود ولی مورد بی‌مهری قرار گرفت و انتظار بی‌جایی بود که به مستندی در باره مهندس بازرگان جایزه‌ای بدهند.

مستندهای پرتنه از گونه‌های جذاب مستند در سراسر دنیا هستند. به خصوص ساخت مستند درباره شخصیت‌های نام‌آشنای تاریخی. در یک دهه گذشته ساخت مستندهایی از چهره‌های سیاسی معاصر ایران گسترش پیدا کرده است. محمد عابدی در مستند «محاکمه آزادی» به سراغ یک شخصیت مهم، کاریزماتیک و جنتمن تاریخ معاصر ایران مهندس مهدی بازرگان می‌رود. با او گفت‌وگویی درباره ساخت مستندش و حضور در جشنواره فیلم فجر داریم.

احمد محمداسماعیلی
گفت و گو

آزادی» به مبارزات، دستگیری و محاکمه‌اش است و قسمت سوم مربوط به زیست مهندس بازرگان در دهه‌های ۵۰ و ۶۰ است که در حال نگارش فیلم‌نامه‌اش هستم.

○ پرداختن به دادگاه مهندس بازرگان چه جذابیت‌هایی دارد؟

این بعد زندگی بازرگان خیلی داستان و جزئیات داشت و ضمن دراماتیک بودنش قابلیت تبدیل شدن به یک مستند کامل را داشت.

○ آیا به صوت محاکمه بازرگان دسترسی داشتید؟

نه، پیگیری زیادی هم انجام دادم، اما موفق نشدم دسترسی داشته باشم و از خاطرات مکتوب مهندس بازرگان استفاده کردم.

○ آیا در ساختار مستند از تصاویر آرشیوی هم استفاده کردید؟

این مستند با ترکیبی از آرشیو، نریشن و بخش‌های بازرگان شده تولید شده است. برای اجرای بخش‌های داستانی از بازیگر استفاده کردیم و صحنه‌های دادگاه را با بازیگری کردیم تا روایت، پیوستگی و بُعد دراماتیک بیشتری پیدا کند. ایده‌ام این بود که چگونه مستندی بسازم که در باره شخصیت بازرگان با همکاران و نزدیکانش مصاحبه کنم و با این سرفصل کار را شروع کردم و از پژوهش رسیدیم به یک خط داستانی که باعث نوشتن فیلم با محوریت آرشیو، تصویر سازی و بازرگان شد.

○ پروسه تحقیق و پژوهش کارتان چگونه انجام شد؟

اواسط دهه ۹۰ به فکر ساخت مستند افتادم و برای نگارش متن ۴۰۰ کتاب در حوزه‌های مختلف نوشته شده بود و این آثار را مطالعه و پژوهش کردم. با خیلی از معاصرین و نزدیکان، اعضای خانواده و همراهم مهندس بازرگان حرف زدم و کار تحقیقات هم میدانی و هم آرشیوی بود. به همین دلیل تولید فیلم دوسالی طول کشید.

○ شخصیت بازرگان برایتان چه ویژگی‌هایی داشت که برای ساخت به سراغش رفتید؟

بازرگان شخصیتی با اخلاق، نیک اندیش، چندوجهی و جذابی داشت و

○ آیا مستند «محاکمه آزادی» یک مستند پرتنه است؟

اثر مستندی پرتنه درباره یک شخصیت مهم تاریخ مهم سیاسی ایران است.

○ از ایده شکل‌گیری ساخت مستندی در باره مهندس بازرگان بگویید؟

به نظرم جای ساخت مستندی در باره زندگی مهندس بازرگان در تاریخ مستند ایران خالی بود. به شخصیت مهندس مهدی بازرگان علاقه‌مند بودم. از دوران نوجوانی کتاب‌های ایشان را می‌خواندم و همیشه دوست داشتم درباره ایشان مستندی بسازم. پیش از این هم درباره چند شخصیت دیگر مستند ساخته بودم و نام بازرگان در همان فهرست علاقه‌مندی‌هایم بود تا اینکه شرایط ساخت این پروژه فراهم شد.

○ این مستند به تمام زندگی مهندس مهدی بازرگان پرداخته است؟

این مستند فقط برشی از زندگی مهندس بازرگان (دوران دادگاه) را روایت می‌کند و قرار نیست تمام دوران حیاتش را نشان بدهد. این مستند بخشی از یک سه‌گانه است که دو قسمت آن تاکنون ساخته شده است. در مستند «محاکمه آزادی» به دوران دادگاه نظامی بازرگان پرداخته‌ام؛ زمانی که به دلیل عضویت در جبهه ملی و همراهی با دکتر مصدق، در سال ۱۳۴۰ دستگیر و محاکمه شد. در این مستند به طور کامل به نحوه دستگیری، دلایل بازداشت، روند محاکمه، دفاعیات او در دادگاه و دوران زندانش پرداخته‌ام.

○ به چه دلیل به دوران نخست‌وزیری‌اش در بعد از پیروزی انقلاب نپرداختید؟

همانطوری که اشاره کردم مستند «محاکمه آزادی» بخشی از یک تریلوی سه‌گانه است که قسمت اول و دومش را ساخته‌ام. قسمت اول، ساکن خانه نارون نام دارد که مربوط به دوران نوجوانی و جوانی بازرگان و مبارزات و همکاری‌اش در دولت مصدق است و قسمت دوم «محاکمه

